Uned Atal Trais
Violence Prevention Unit

Asesiad o Anghenion Iechyd:

Effaith COVID-19 ar brofiadau plant a phobl ifanc o drais a phrofiadau niweidiol yn ystod plentyndod

(adroddiad crynodeb)

Uned Atal Trais
Violence Prevention Unit

Asesiad o Anghenion Iechyd: Effaith COVID-19 ar brofiadau plant a phobl ifanc o drais a phrofiadau niweidiol yn ystod plentyndod (adroddiad crynodeb gweithredol).

Awduron

Katie Cresswell[1&2], Emma R. Barton[1&2], Lara Snowdon[1&2], Annemarie Newbury[1&2], Laura Cowley[3&4]

[1]Polisi a Iechyd Rhyngwladol, Canolfan Gydweithredu Sefydliad Iechyd y Byd ar Fuddsoddi ar gyfer Iechyd a Llesiant, Iechyd Cyhoeddus Cymru

[2] Uned Atal Trais Cymru

[3] Is-adran Ymchwil a Gwerthuso, y Gyfarwyddiaeth Gwybodaeth, Iechyd Cyhoeddus Cymru

[4]Canolfan Genedlaethol Ymchwil Iechyd a Llesiant y Boblogaeth, Ysgol Meddygaeth Prifysgol Abertawe, Y Deyrnas Unedig

Diolchiadau

Hoffai Uned Atal Trais Cymru (VPU) ddiolch i'r cynrychiolwyr canlynol o ystod o sefydliadau a gyfrannodd eu hamser a'u barn arbenigol i lywio'r ymchwil:

Mark A Bellis (Cyfarwyddwr Polisi a Iechyd Rhyngwladol, Canolfan Gydweithredu Sefydliad Iechyd y Byd ar Fuddsoddi ar gyfer Iechyd a Llesiant (WHOCC))

Jon Drake (Cyfarwyddwr Uned Atal Trais Cymru)

Jo Hopkins (Cyfarwyddwr Rhaglen Profiadau Niweidiol yn ystod Plentyndod (ACE), Cyfiawnder Troseddol ac Atal Trais, WHOCC)

Liz Green (Uned Gymorth Asesu'r Effaith ar Iechyd Cymru (WHOCC)

Andrew Williams (Grid Dysgu'r De Orllewin (SWGfL))

Sam Austin & Preeya Vara (Llamau)

Andy Wallsgrove (Swyddfa Comisiynydd Plant Cymru)

Cecile Gwilym & Dr Sarah Witcombe-Hayes (Cymdeithas Genedlaethol er Atal Creulondeb i Blant (NSPCC))

Michelle Morgan (Llywodraeth Cymru)

David Pearce (arweinydd ACE Llywodraeth Cymru)

Dave Williams (cynghorydd Iechyd Meddwl Plant a Phobl Ifanc Llywodraeth Cymru)

Hoffai'r VPU hefyd ddiolch i'r sefydliadau a gyfrannodd eu hamser i gymryd rhan yn y cyfweliadau:

BAWSO	*SWGfL*
Barnardo's	*Llywodraeth Cymru*
Comisiynydd Plant Cymru	*Tîm Diogelu Cenedlaethol*
Llamau	*Canolfan Atgyfeirio Ymosodiadau Rhywiol Caerdydd*
Parent-Infant foundation	*Ysgol Gynradd Penllergaer*
Academi Cyfryngau Cymru	*Canolfan Ieuenctid Caerdydd*

Hoffai'r awduron hefyd ddiolch i Amy Bucknall (*nyrs ddynodedig, Tîm Diogelu Cenedlaethol, Iechyd Cyhoeddus Cymru*), Natasha Judd[1], Andy Wallsgrove ac Alex Walker[1&2] am brawfddarllen a darparu adborth gwerthfawr i'r prosiect.

Trosolwg o Uned Atal Trais Cymru

Sefydlwyd Uned Atal Trais Cymru trwy gyllid gan y Swyddfa Gartref yn 2019. Mae'r tîm craidd yn cynnwys aelodau o heddluoedd, Comisiynwyr yr Heddlu a Throseddu, Iechyd Cyhoeddus Cymru, Gwasanaeth Carchardai a Phrawf Ei Mawrhydi (HMPPS), Mewnfudo'r Swyddfa Gartref a'r sector gwirfoddol.

Mae'r Uned yn defnyddio dull iechyd cyhoeddus o atal trais (*gweler ffigur 1*), sy'n cynnwys ceisio deall epidemioleg trais, a defnyddio'r dystiolaeth hon i ddatblygu ymyriadau sy'n canolbwyntio ar fynd i'r afael ag achosion sylfaenol trais. Mae'r ymyriadau hyn yn cael eu gwerthuso'n gywir cyn cael eu cyflwyno'n ehangach, os yn briodol, i helpu mwy o bobl a chymunedau ledled Cymru. Trwy'r dull hwn nod yr Uned yw datblygu ymateb system gyfan i atal trais.

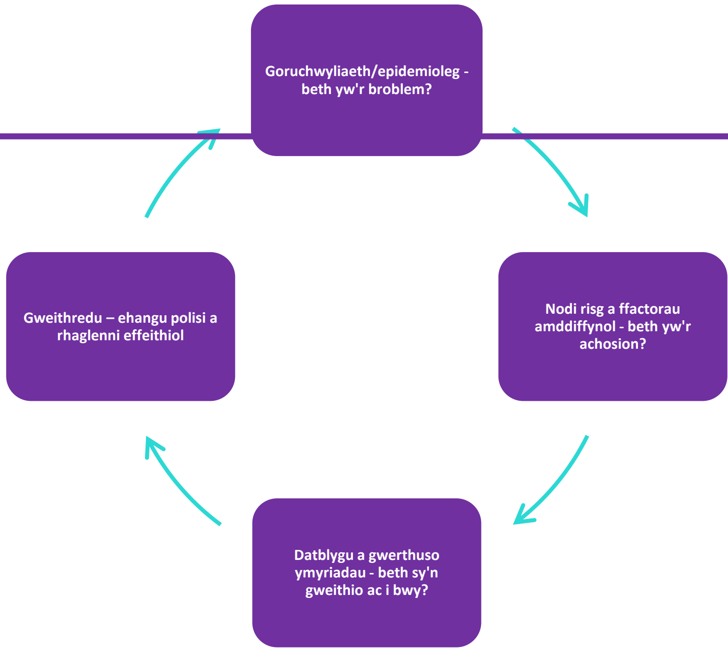

Ffigur 1. Y pedwar cam tuag at ddull iechyd y cyhoedd o atal trais

Talfyriadau

HNA	Asesiad o Anghenion Iechyd
VPU	Uned Atal Trais Cymru
COVID-19	Coronafeirws Newydd 2019 (2019-nCoV)
NTE	Economi'r Nos
ACE	Profiadau niweidiol yn ystod plentyndod
BAME	Du ac ethnigrwydd lleiafrifol
NEET	Heb fod mewn addysg, cyflogaeth na hyfforddiant

LHDT+	Lesbiaidd, hoyw, deurywiol, trawsrywiol + *Mae "Plws" yn cynrychioli rhestr o hunaniaethau eraill sy'n dod o dan ymbarél queer*
SEND	Anghenion addysgol arbennig a/neu anableddau
VAWDASV	Trais yn erbyn menywod, cam-drin yn y cartref a thrais rhywiol
FGM	Anffurfio Organau Cenhedlu Benywod
C/APV	Trais plant a phobl ifanc at rieni
ASB	Ymddygiad gwrthgymdeithasol

Cynnwys

Amlinelliad o'r prosiect t.5

- Cyflwyniad
- Methodoleg
- Prif ganfyddiadau
  - Trais ac ACEs
  - Penderfynyddion ehangach
- Casgliad

Prif Ganfyddiadau t.6

- Defnyddio alcohol a sylweddau
- Trais yn erbyn menywod, cam-drin yn y cartref a thrais rhywiol
- Trais corfforol
- Iechyd a llesiant meddyliol
- Cam-drin a chamfanteisio rhywiol
- Camfanteisio troseddol a thrais ieuenctid difrifol

Arfer gorau wrth liniaru'r effeithiau negyddol *t. 11*

- Cynnal gwasanaethau a chadw staff
- Ymyrraeth gynnar
- Arian a chyllid
- Hyfforddiant
- Cyfathrebu
- Cydgynhyrchu
- Ymateb wedi'i dargedu
- Dull amlasiantaeth

Camau gweithredu yn y dyfodol *t.13*

Cyfeiriadau *t. 15*

Amlinelliad o'r prosiect

Cyflwyniad

- Mae'r pandemig coronafeirws 2019 newydd (COVID-19) wedi cael effaith enfawr ledled y byd, ac mae'n parhau i gael yr effaith honno. Mae'r pandemig wedi arwain at filiynau o farwolaethau ledled y byd a thua 143,000 o farwolaethau yn y Deyrnas Unedig (Mawrth 2021). Er bod plant a phobl ifanc (PPhI) yn un o'r grwpiau lleiaf agored i niwed o ran COVID-19, mae arbenigwyr wedi lleisio pryderon ynghylch niwed anuniongyrchol COVID-19 ar PPhI.

- Mae'r pandemig wedi arwain at lawer o heriau i PPhI, gan gynnwys tarfu ar addysg, cefnogaeth, gweithgareddau cymdeithasol a threfn arferol. Oherwydd cyfyngiadau COVID-19, mae unigolion wedi gorfod treulio mwy o amser yn y cartref ac wedi treulio mwy o amser ar-lein, ffactorau a allai gynyddu'r risg o ddod i gysylltiad â thrais a phrofiadau niweidiol yn ystod plentyndod (ACEs), yn enwedig ymhlith y plant a phobl ifanc mwyaf agored i niwed.

Methodoleg

Nod yr asesiad o anghenion iechyd hwn oedd:

- Deall effaith COVID-19 ar brofiadau PPhI o drais ac ACEs
- Archwilio arfer da i liniaru effeithiau negyddol COVID-19 ar PPhI
- Mapio i ba raddau y mae'r gwasanaethau a'r rhaglenni hyn yn cael eu gweithredu yng Nghymru
- Darparu'r camau nesaf posibl ar gyfer adferiad COVID-19 a chynllunio cydnerthedd i rannu dysgu a gwneud Cymru yn lle mwy diogel i PPhI yn ystod y pandemig ac yn y dyfodol.

Defnyddiwyd y dulliau canlynol i ddatblygu'r HNA:

- Adolygiad llenyddiaeth sy'n archwilio llenyddiaeth academaidd a llwyd (erthyglau a gyhoeddwyd rhwng Ionawr 2020 - Mawrth 2021)
- Cyfweliadau â rhanddeiliaid â gweithwyr proffesiynol o sefydliadau sy'n cefnogi PPhI
- Dadansoddiad o ddata gwyliadwriaeth trais VPU Cymru a data sydd ar gael i'r cyhoedd i ddatblygu proffil poblogaeth

Cyfarfu grŵp llywio amlasiantaeth yn rheolaidd trwy gydol y prosiect i ddarparu arweiniad a chyngor.

Prif ganfyddiadau

Trais ac ACEs

Defnydd o alcohol a sylweddau gan rieni

Cynnydd yn y defnydd o alcohol, yn enwedig mewn rhieni â phlant <18 oed

VAWDASV

Cynnydd yn nifer y PPhI sy'n gweld cam-drin yn y cartref a chynnydd mewn niwed o gam-drin yn y cartref ym mherthnasoedd pobl ifanc

Trais corfforol

Cynnydd mewn adroddiadau o gam-drin corfforol tuag at blant a chynnydd mewn anafiadau sy'n gysylltiedig â cham-drin plant yn gorfforol a welir mewn ysbytai

Iechyd meddwl

Gwaethygu iechyd meddwl ymhlith PPhI gan arwain at gynnydd mewn mecanweithiau ymdopi camaddasol, gan gynnwys hunan-niweidio a syniadaeth hunanladdiad

Cam-drin a chamfanteisio'n rhywiol ar blant

Mae'r amser cynyddol a dreulir ar-lein wedi cynyddu'r risg o wylio cynnwys niweidiol, cam-drin rhywiol a chamfanteisio

Camfanteisio'n droseddol ar blant a thrais ieuenctid difrifol

Mae ffactorau risg camfanteisio'n droseddol ar blant a thrais ieuenctid difrifol wedi gwaethygu yn ystod y pandemig

Penderfynyddion

Cynnydd mewn tlodi ac anghydraddoldeb

Amhariad ar ddarpariaeth addysg a mynediad at wasanaethau

Cynnydd mewn diweithdra, gostyngiad mewn oriau/tâl a chaledi

Mae'r ffactorau hyn yn cael effaith uniongyrchol neu anuniongyrchol ar brofiadau PPhI o drais ac ACEs a gallent gael effaith niweidiol wrth symud ymlaen oni chymerir camau lliniaru

Casgliad

Mae COVID-19 a'i gyfyngiadau cysylltiedig wedi cael effaith andwyol ar brofiadau plant a phobl ifanc o drais ac ACEs. Gyda llawer o PPhI wedi profi mwy o gysylltiad â thrais, gan gynnwys cam-drin yn y cartref, cam-drin corfforol, hunan-niweidio, cam-drin chamfanteisio rhywiol, a thrais ieuenctid difrifol, yn enwedig yn ystod cyfyngiadau'r cyfnod clo.

Mae'r pandemig wedi cael effaith negyddol ar lawer o benderfynyddion ehangach iechyd gan gynnwys tlodi plant, anghydraddoldebau mewn addysg a chyfleoedd cyflogaeth. Mae'r effeithiau negyddol hyn ar yr amodau ar gyfer iechyd yn debygol o gael effaith andwyol ar brofiad PPhI o drais ac ACEs yn y tymor hwy oni chymerir camau lliniaru.

Mae cyfyngiadau COVID-19 hefyd wedi arwain at ostyngiad mewn cefnogaeth a gwasanaethau diogelu pwysig ar gyfer PPhI ac felly llai o allu i nodi a chefnogi plant sydd mewn perygl o drais ac ACEs.

Nododd yr HNA sawl dull o arfer da i liniaru'r effaith negyddol ar PPhI gan gynnwys, cynnal gwasanaethau a chadw staff; atal ac ymyrraeth gynnar; cyllid sicr; hyfforddiant parhaus; cydgynhyrchu gyda PPhI; cyfathrebu wedi'i dargedu; targedu grwpiau agored i niwed a dull amlasiantaeth. Yn seiliedig ar dystiolaeth o'r HNA

awgrymwyd ystyried camau gweithredu yn y dyfodol i lywio strategaethau ar gyfer adferiad ac i gefnogi PPhI wrth symud ymlaen.

Effaith COVID-19 ar brofiadau PPhI o drais ac ACEs: Prif ganfyddiadau

Mae yfed alcohol a defnyddio sylweddau gan rieni yn y cartref yn cynyddu'r risg o niwed i PPhI

O ganlyniad i gyfyngiadau a orfodwyd yn ystod y pandemig, mae sefydliadau gyda'r nos (NTE), megis tafarndai, clybiau a bwytai, wedi wynebu cyfyngiadau tynn ac wedi gorfod cau. O ganlyniad, bu pryderon ynghylch cynnydd mewn yfed gartref. Darganfu un astudiaeth **gynnydd o 28% yn y defnydd o alcohol gan gyfranogwyr yn ystod y cyfnod clo a nododd fod y defnydd yn uwch ymhlith rhieni â phlant o dan 18 oed (1)**. Mae tystiolaeth yn awgrymu bod cynnydd yn amlder a maint y defnydd o alcohol yn y cartref yn cynyddu'r risg o niwed i blant. Er enghraifft, mae yfed alcohol gan rieni yn arwain at rianta llai ymatebol ac mae'n ffactor risg cyffredin ar gyfer trais, cam-drin ac esgeulustod (2,3). At hynny, canfu arolwg o fis Tachwedd 2020 fod ***45% o ymwelwyr iechyd yn dweud eu bod wedi gweld cynnydd mewn cam-drin sylweddau gan rieni ers dechrau'r pandemig,*** sy'n ffactor risg hysbys ar gyfer cam-drin yn y cartref (4–6). Yn ogystal, mae PPhI a phobl ifanc sy'n profi cam-drin cyffuriau ac alcohol gan rieni gartref, yn ogystal ag esgeulustod neu gam-drin, mewn risg uwch o gymryd rhan mewn ymddygiad troseddol (7).

Amlygiad PPhI i drais yn erbyn menywod, cam-drin yn y cartref a thrais rhywiol

Yn ystod y pandemig, mae Cymorth i Fenywod Cymru wedi gweld cynnydd sylweddol yn nifer y galwyr sy'n cyrchu cefnogaeth ar gyfer trais yn erbyn menywod, cam-drin yn y cartref a thrais rhywiol trwy'r llinell gymorth Byw Heb Ofn, ac maent yn adrodd am ddifrifoldeb a chymhlethdod cynyddol galwadau gyda mwy o risg i iechyd (8,9). Oherwydd y cyfnod clo a chyfyngiadau cadw pellter cymdeithasol, mae llawer o ffactorau risg DA wedi gwaethygu yn ystod y pandemig (*gweler blwch 1*) (10–12), tra bod mynediad at gymorth a mecanweithiau diogelwch ar gyfer dioddefwyr a goroeswyr wedi'u lleihau wrth i reolau o ran llai o gyswllt cymdeithasol gael eu gorfodi (13,14).

Blwch 1. Risg a ffactorau gwaethygol cam-drin yn y cartref yn ystod COVID-19

- Anghydraddoldeb rhywiol ac atgyfnerthu rolau rhyw traddodiadol yn y cartref
- Iechyd meddwl gwael gan gynnwys straen a gorbryder
- Straen plant (ee anniddigrwydd oherwydd diffyg gweithgareddau ac amser cymdeithasol, ofn, a diffyg dealltwriaeth)
- Bregusrwydd economaidd-gymdeithasol (ee ansicrwydd bwyd)
- Llai o gymorth iechyd meddwl
- Diweithdra
- Mynediad cyfyngedig i wasanaethau cymorth
- Camddefnyddio sylweddau
- Amlygiad ac agosrwydd dioddefwyr at y sawl sy'n cyflawni'r cam-drin

Mae llinell gymorth yr NSPCC wedi gweld cynnydd yn nifer y dioddefwyr cam-drin yn y cartref sy'n ceisio cefnogaeth (15). Dywedodd hanner y dioddefwyr hyn fod ganddynt blant, gan ddangos bod rhai PPhI wedi wynebu mwy o gysylltiad â cham-drin domestig ers i'r pandemig ddechrau (15). At hynny, mae'n debyg bod PPhI wedi gweld cynnydd mewn trais a cham-drin yn eu perthnasoedd eu hunain, gydag adrannau Damweiniau ac Achosion Brys yn Ne Cymru yn ***adrodd am gynnydd yn achosion pobl ifanc o dan 18 oed sy'n mynychu adrannau damweiniau ac achosion brys o ganlyniad i ymosodiad cam-drin yn y cartref yn ystod y pandemig*** (9).

Yn ogystal â cham-drin yn y cartref, ers dechrau'r pandemig bu mwy o bryder ynghylch cynnydd mewn cam-drin yn seiliedig ar anrhydedd, megis anffurfio organau cenhedlu benywod, trais plant a phobl ifanc tuag at rieni ac aflonyddu rhywiol (15–18) [INT1;3;6].

Er y gallai pobl ifanc fod mewn mwy o berygl o drais a cham-drin yn y cartref, gall grwpiau poblogaeth eraill fod mewn mwy o berygl hefyd, gan gynnwys grwpiau du a lleiafrifoedd ethnig (BAME), pobl ifanc a menywod, yn enwedig y rheini ag anableddau, ymfudwyr heb ddogfennau a dioddefwyr masnachu cyffuriau (6,11,19).

Mae arbenigwyr wedi codi pryderon ynghylch cyflawnwyr sy'n defnyddio cyfyngiadau'r pandemig i wella rheolaeth a gwyliadwriaeth dioddefwyr (13,14). ***Gwelodd y llinell gymorth Respect gynnydd mawr yn nifer y troseddwyr gwrywaidd a gysylltodd â'r gwasanaeth gyda phryderon am eu hymddygiad treisgar neu ymosodol eu hunain*** (20).

Trais corfforol

Bu cynnydd mewn cam-drin corfforol yn erbyn PPhI ers dechrau'r pandemig. ***Yn ystod y cyfnod clo cyntaf ym mis Mawrth 2020, fe wnaeth Ofsted adrodd cynnydd o 20% yn nifer y babanod a phlant ifanc yn cael eu niweidio neu eu lladd*** (21,22). Yn ogystal, nododd ysbyty plant arbenigol yn Llundain gynnydd mawr ***yn nifer yr achosion o syndrom ysgwyd babanod yn ystod y pandemig*** (23). Gan adlewyrchu'r risg uwch o niwed, mae Childline yn nodi cynnydd yn

nifer y sesiynau cwnsela ar gyfer cam-drin corfforol ar ddechrau'r pandemig (24). Adroddodd ymatebwyr fod cam-drin corfforol wedi arwain at fecanweithiau ymdopi camaddasol ar gyfer PPhI e.e. mwy o yfed alcohol, ymddygiadau hunan-niweidio, a meddyliau hunanladdol (24). Gall dioddefwyr cam-drin corfforol brofi effeithiau seicolegol hirdymor e.e. datblygu problemau iechyd meddwl ac arddangos ymddygiad heriol (24).

Iechyd a llesiant meddyliol PPhI

I rai PPhI, mae'r pandemig wedi rhoi cyfle i gryfhau perthnasoedd teuluol ac wedi rhoi seibiant rhag straen e.e. bwlio yn yr ysgol, ac o ganlyniad wedi cael effaith gadarnhaol ar iechyd meddwl (25–27). Fodd bynnag, nid yw hyn wedi bod yn wir am fwyafrif y PPhI. Mae ymchwil yn awgrymu ***bod PPhI yn profi gwaethygiad yn eu hiechyd meddwl*** gydag addysg yn un o'r prif gyfranwyr at hyn e.e. pryder ynghylch cyflawni graddau a chyfleoedd gwaith yn y dyfodol (26–31) [INT1;2;3;5;9;11;12]. Dywedodd PPhI eu bod yn teimlo na allent ymdopi, gan brofi meddyliau hunanladdol a gorbryder gwaeth. I lawer, mae hyn wedi arwain at fecanweithiau ymdopi camaddasol, megis hunan-niweidio, anhwylderau bwyta, camddefnyddio sylweddau ac ymddygiad treisgar (31–33).

Er gwaethaf yr effaith negyddol amlwg ar iechyd meddwl y mae COVID-19 wedi'i chael, ac yn parhau i'w chael, mae diffyg cefnogaeth ar gyfer iechyd meddwl ar gael o hyd (31,34) [INT2]. Mewn un astudiaeth, nododd fwy o PPhI ei bod yn ofynnol i'w hysgolion leihau'r gefnogaeth iechyd meddwl sydd ar gael ers y pandemig, oherwydd anawsterau cyllido ac adnoddau, o gymharu â'r rhai a ddywedodd fod eu hysgolion wedi cynyddu maint y gefnogaeth (31). Dywedodd y rhai â phroblem iechyd meddwl a oedd yn bodoli eisoes ac a oedd yn dal i dderbyn cefnogaeth ar gyfer eu hiechyd meddwl eu bod yn cael galwadau ffôn byrrach a heriau gyda phreifatrwydd (35). Nododd gweithwyr proffesiynol bryderon hefyd am les, gan ei bod yn fwy heriol asesu risg o bell (25).

Y poblogaethau a nodwyd fel y rhai yr effeithir arnynt yn fwyaf negyddol gan oblygiadau iechyd meddwl COVID-19 yw, y rhai nad ydynt mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant (NEET), BAME, ffoaduriaid a cheiswyr lloches, y rhai ag anghenion addysgol arbennig a/neu anabledd (SEND), grwpiau lesbiaidd, hoyw, deurywiol, trawsryweddol+ (LHDT+), gofalwyr ifanc, blynyddoedd cynnar, y rhai mewn canolfannau cadw neu'r system cyfiawnder ieuenctid, a'r rheini â phroblemau iechyd meddwl neu gorfforol sy'n bodoli eisoes (15,36,45,46,37–44).

Cam-drin a chamfanteisio'n rhywiol ar blant

O ganlyniad i COVID-19 a'i gyfyngiadau, mae mwyafrif y gweithgareddau addysgol a gweithgareddau cymdeithasol wedi symud ar-lein, sy'n golygu bod PPhI yn treulio mwy o amser heb oruchwyliaeth ar y rhyngrwyd. O ganlyniad, mae PPhI yn fwy agored i wylio cynnwys niweidiol ac maent mewn mwy o berygl o gam-drin rhywiol, camfanteisio a meithrin perthynas amhriodol (47) [INT1;2].

Yn ogystal, mae'r pandemig wedi golygu bod unigrwydd wedi gwaethygu ac mae PPhI wedi dod yn llai hapus, dau ffactor sy'n cynyddu bod yn agored i feithrin perthynas amhriodol ar-lein (48). ***Ar ddechrau'r pandemig, nododd yr Asiantaeth Troseddau Genedlaethol dros 300,000 o unigolion sy'n peri risg ar-lein i blant a phobl ifanc yn ystod y pandemig*** (49). Yn ogystal, gwnaeth yr Internet Watch Foundation rwystro oddeutu 8.8 miliwn o ymdrechion gan ddefnyddwyr rhyngrwyd y DU i gael mynediad at fideos a delweddau o blant yn dioddef cam-drin rhywiol (50). Mae datblygu a dosbarthu

delweddau anweddus, yn enwedig deunydd wedi'i hunangynhyrchu, wedi bod yn amlwg ers dechrau'r pandemig (47).

Yn ogystal â threulio mwy o amser ar y rhyngrwyd, mae PPhI hefyd yn treulio mwy o amser yn y cartref. I rai, mae hyn yn golygu treulio mwy o amser gyda chyflawnwr camdriniaeth. Er gwaethaf gostyngiad cyffredinol mewn galwadau i linell gymorth yr NSPCC ynghylch cam-drin rhywiol, mae canran y galwadau sy'n ymwneud â cham-drin rhywiol yng nghartref y plentyn ei hun wedi cynyddu ers y cyfnod clo (51). Ar ben hynny, mae nifer y ***sesiynau cwnsela Childline ar gyfer cam-drin rhywiol wedi cynyddu deirgwaith*** (51).

Blwch 2. Ffactorau risg ar gyfer camfanteisio troseddol a thrais ieuenctid difrifol

- Iechyd meddwl gwael
- Unigrwydd
- Unigedd
- Diweithdra
- Profi camddefnyddio sylweddau rhieni
- Esgeulustod
- Trais e.e. cam-drin yn y cartref a chorfforol
- Camddefnyddio sylweddau
- Ansefydlogrwydd ysgol

Y grwpiau poblogaeth y nodwyd eu bod fwyaf mewn perygl o gam-drin rhywiol a chamfanteisio yn ystod y pandemig yw grwpiau SEND, plant sy'n derbyn gofal a'r rhai sydd â phroblemau iechyd meddwl presennol (52) [INT1]. Gall cam-drin a chamfanteisio rhywiol gael effeithiau negyddol hirdymor ar PPhI e.e. effeithiau iechyd meddwl, megis anhwylder straen wedi trawma, gorbryder ac iselder, ac ymddygiadau heriol, megis camddefnyddio sylweddau a throseddu (53).

Camfanteisio'n droseddol ar blant a thrais ieuenctid difrifol

O ganlyniad i'r pandemig, mae ffactorau risg camfanteisio'n droseddol ar blant a thrais ieuenctid difrifol wedi gwaethygu ar gyfer PPhI (*Gweler Blwch 2*) (54,55). Ar hynny, mae PPhI sydd wedi profi trawma mewn mwy o berygl o gamfanteisio, ac yn fwy tebygol o fod yn ddioddefwyr ac yn gyflawnwyr trais difrifol (56). Er bod data'r heddlu yn tynnu sylw at ostyngiad mewn trais ieuenctid difrifol yr adroddwyd amdano, mae'n debygol nad yw'r mater wedi diflannu ond yn hytrach mae'n dynodi mwy o droseddoldeb cudd (57).

Gyda mwy o amser yn cael ei dreulio ar-lein heb oruchwyliaeth. Mae llawer o grwpiau troseddol, fel grwpiau eithafol a gangiau, wedi defnyddio'r cyfnod hwn o aflonyddwch fel cyfle i gamfanteisio ar PPhI (58–61)

Y grwpiau sydd wedi'u nodi fel y rhai sydd fwyaf agored i gamfanteisio troseddol a thrais ieuenctid difrifol yn ystod y pandemig yw, SEND, NEET, y digartref, plant sy'n derbyn gofal a'r rheini â materion iechyd meddwl sylfaenol (56,62–64) [INT12].

Effaith economaidd-gymdeithasol

Mae pandemig COVID-19 wedi cael effaith negyddol ledled y byd ar yr economi. Cyn y pandemig, roedd gan Gymru un o'r lefelau tlodi uchaf yn y DU (y pen), gyda dros chwarter y plant yn byw mewn tlodi (65,66). Bydd effaith economaidd y pandemig yn sicr wedi gwaethygu hyn. Mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol yn amcangyfrif y gallai 1.1 miliwn yn rhagor o bobl ledled y DU wynebu tlodi erbyn diwedd 2020 (67).

Mae llawer o unigolion wedi wynebu diweithdra neu ostyngiad mewn incwm ac oriau oherwydd COVID-19 (67,68). Er gwaethaf yr anawsterau economaidd y mae llawer wedi'u hwynebu, mae'r amser cynyddol a dreuliwyd gartref wedi golygu bod biliau cyfleustodau a bwyd hefyd wedi cynyddu,

a gwariwyd mwy o arian ar ddifyrru PPhI (69). Mae hyn wedi gorfodi rhai teuluoedd difreintiedig i fenthyca arian, ac o ganlyniad, byddant yn cario mwy o ddyled i gyfnod o ansicrwydd ariannol (19). Mae angen mwy o gefnogaeth ar unigolion mewn tlodi, ond amharwyd ar hyn o ganlyniad i gyfyngiadau.

Mae cysylltiad cryf rhwng tlodi a thrais (70). Yn ogystal, mae'r rhai sydd mewn tlodi mewn risg uwch o drais hunangyfeiriedig, yn ogystal â bod yn ddioddefwr neu'n gyflawnwr trais allanol (71). Ar ben hynny, ***mae caledi economaidd yn ffactor risg ar gyfer cam-drin ac esgeuluso plant, gan nodi bod effaith negyddol COVID-19 ar yr economi yn debygol o gynyddu'r cam-drin a'r esgeulustod a brofir gan PPhI*** (72).

Effaith addysgol

Mae sefydliadau addysgol wedi wynebu aflonyddwch mawr yn ystod y pandemig - gyda nifer o ysgolion yn cau ac ystod o wahanol gyfyngiadau wedi'u gosod. Caniatawyd i blant agored i niwed barhau â'u haddysg yn yr ysgol ond ni wnaeth cyfran fawr ohonynt wneud hynny (19). Ar ben hynny, dewisodd llawer o rieni addysgu eu plant gartref pan oedd ysgolion ar agor oherwydd ofn heintiad (32). O ganlyniad i gau ysgolion, roedd yn ofynnol i ysgolion symud addysg ar-lein a gweithio o bell trwy feddalwedd cynadledda a llwyfannau eraill e.e. yr Hwb. Roedd hyn yn her i grwpiau difreintiedig e.e. oherwydd diffyg gwaith gwahaniaethol i ddisgyblion â SEND, diffyg adnoddau/cefnogaeth ddigonol, mynediad at dechnoleg ddigidol, tai gorlawn, rhwystrau iaith, cyfrifoldebau gofalu ychwanegol a diffyg cefnogaeth rhieni (39,64,73–75). Dywedodd yr Education Endowment Foundation ***fod cau ysgolion yn debygol o wyrdroi'r naw mlynedd flaenorol o gynnydd a wnaed i leihau'r bwlch dysgu*** (76).

Ar gyfer PPhI ym mlwyddyn 9 ac uwch, achoswyd pryder oherwydd ansicrwydd ynghylch arholiadau a phwysau cynyddol i gynhyrchu eu gwaith gorau yn gyson yn ystod y flwyddyn, rhag ofn y byddai graddau a asesir gan ganolfannau (CAG) yn cael eu defnyddio. I rai, ni fyddai CAG yn adlewyrchu eu gwir botensial a allai achosi trallod pellach (31,65).

Mae ysgolion yn cynnig diogelwch pwysig i blant a system gymorth hanfodol. ***Mae cau ysgolion wedi lleihau'r cyfle i PPhI roi gwybod am unrhyw gam-drin, camdriniaeth neu faterion iechyd meddwl, ac wedi ei gwneud yn llai posibl i weithwyr proffesiynol nodi plant sydd mewn perygl*** (77).

Y rhai sydd fwyaf mewn perygl o effaith addysgol negyddol COVID-19 yw, BAME, grwpiau incwm isel, y digartref, PPhI yn y system cyfiawnder ieuenctid, PPhI gyda SEND a'r rhai sydd wedi'u gwahardd o'r ysgol (39,64,65,73-75,78,79) [INT11]. Mae cyflawniad a dyheadau academaidd uchel yn ffactorau amddiffynnol ar gyfer trais ieuenctid difrifol a chamfanteisio troseddol (7,80,81). Mae disgyblion sydd â chyflawniad academaidd isel yn fwy tebygol o gymryd rhan mewn ymddygiadau treisgar, neu ddioddef ohonynt, o gymharu â myfyrwyr uchel eu cyflawniad (82). Felly, mae'n bwysig sicrhau bod grwpiau agored i niwed yn cael eu cefnogi a'u bod yn cael cyfle cyfartal i osgoi anfantais bellach o ganlyniad i COVID-19.

Effaith cyflogaeth

Mae pobl ifanc yn fwy tebygol o weithio mewn gwaith ansefydlog â chyflog isel gyda chontractau dim oriau mewn sectorau sydd wedi cau e.e. lletygarwch a manwerthu, y mae'r pandemig wedi effeithio'n fawr arnynt. O ganlyniad, mae llawer wedi wynebu diweithdra neu ostyngiad mewn oriau a chyflog (19,33,35,36,83,84). Ar ben hynny, mae'r effaith ar gyflogaeth wedi gadael pobl ifanc yn poeni am eu rhagolygon gyrfa yn y dyfodol a'r posibilrwydd o fynd i gyflogaeth â chyflog uwch (33) (35,74,83–87).

Y grwpiau poblogaeth sydd fwyaf mewn perygl o'r effaith cyflogaeth yw grwpiau BAME a menywod (15,84,88,89). Mae pobl ifanc sy'n NEET yn fwy tebygol o roi gwybod am heriau gyda'u hiechyd meddwl a'u llesiant (35,84,86,87). Mae PPhI sydd wedi profi iechyd meddwl gwael, sy'n ddi-waith neu wedi profi gostyngiad mewn incwm yn fwy agored i droseddwyr yn camfanteisio arnynt (62,63). At hynny, (62,63), mae ansefydlogrwydd economaidd, diweithdra ac amddifadedd, y mae pob un ohonynt wedi'u gwaethygu i bobl ifanc o ganlyniad i COVID-19, yn ffactorau risg ar gyfer trais ieuenctid difrifol (81).

Arfer da i liniaru'r effeithiau negyddol ar PPhI

Sefydlwyd y themâu canlynol o'r adolygiad llenyddiaeth fel arfer gorau i liniaru'r effeithiau negyddol ar brofiad PPhI o drais ac ACEs.

Cynnal gwasanaethau a chadw staff
Oherwydd effaith niweidiol COVID-19 ar iechyd, mae llawer o aelodau staff o wasanaethau critigol PPhI wedi cael eu hail-leoli (4,90,91). Mae hyn wedi arwain at lai o gapasiti i wasanaethau plant ddelio â PPhI sydd mewn perygl o drais ac ACEs, ynghyd â llai o allu i adnabod plant sydd mewn perygl. Bydd gwasanaethau plant yn rhan annatod o ddelio ag effeithiau negyddol tymor byr a thymor hir COVID-19 ar PPhI (92,93). Mae cadw staff yn bwysig er mwyn sicrhau bod gwasanaethau'n gweithredu hyd eithaf eu gallu.

Ymyrraeth gynnar ac atal
Mae'n debygol y bydd COVID-19 yn cael effaith hirdymor ar PPhI, gan gynnwys eu profiadau o drais ac ACEs. Bydd buddsoddi mewn ymyrraeth gynnar yn helpu i ailadeiladu'r perthnasoedd dibynadwy a fu'n absennol yn ystod y pandemig sy'n hanfodol i ddatblygiad iach [INT8;9]. Mae'n bwysig bod cyllid ar gyfer ymyrraeth gynnar ac atal yn cael ei gynnal gan ei fod yn ddull cost-effeithiol ac mae tystiolaeth dda o'i effeithiau cadarnhaol ar aildroseddu, ymddygiad troseddol a phroblemau cysylltiedig (94,95).

Cyllid parhaus
Ers i'r pandemig ddechrau, mae gwasanaethau cymorth PPhI wedi gweld gostyngiad pellach mewn cyllid (96,97). Yn ogystal, mae cyfleoedd cyllido e.e. codi arian, wedi bod yn gyfyngedig ac yn aml na fu modd eu cael oherwydd cyfyngiadau a nifer o gyfnodau clo (98). Mae angen sicrhau bod cyllid ar gyfer y gwasanaethau hyn yn cael ei gynnal i sicrhau bod gan wasanaethau'r adnoddau angenrheidiol i weithredu hyd eithaf eu gallu (18,35,99,100) [INT3;6].

Hyfforddiant

Mae pwyntiau cysylltiadau ar gyfer PPhI wedi cael eu lleihau ers dechrau'r pandemig o ganlyniad i'r cyfyngiadau a'r cyfnodau clo. Mae'n hanfodol bod staff sy'n delio â PPhI, gweithwyr allweddol a chymunedau yn derbyn hyfforddiant parhaus ar nodi arwyddion cam-drin a deall beth i'w wneud pan yn poeni am blentyn mewn sefyllfa o'r fath (14,18,64,72,79,101). Yn ogystal, dylid darparu adnoddau a gwybodaeth i staff a chymunedau am y gefnogaeth berthnasol sydd ar gael.

Cyfathrebu

Nododd y llenyddiaeth fod gan PPhI angen gwybodaeth nas diwallwyd o ganlyniad i oedolion yn methu â chyfleu gwybodaeth COVID-19 mewn modd hygyrch (92,102,103). Mae angen gwybodaeth glir wedi'i theilwra wedi'i thargedu tuag at bobl ifanc i'w helpu i ddeall a lliniaru gorbryder, ofn a rhwystredigaeth ynghylch y feirws (36,43,100,103) [INT5; 8;9]. Mae hefyd yn bwysig tywys rhieni a gwarcheidwaid ar sut i gyfathrebu a chyflwyno'r wybodaeth hon i PPhI.

Cydgynhyrchu

Mae PPhI wedi mynegi eu bod yn teimlo nad yw neb yn gwrando ar eu lleisiau (36). Mae hyn wedi golygu eu bod yn teimlo'n rhwystredig, yn ddig ac yn orbryderus, yn ogystal â bod yn ddi-rym i newid eu dyfodol eu hunain (33). Mae cydgynhyrchu yn broses bwysig sy'n arwain at fuddion i'r rhanddeiliad ieuenctid (e.e. ymdeimlad uwch o reolaeth) a'r sefydliad (e.e. gwell dealltwriaeth o'r boblogaeth darged (104–106). Mae'n hanfodol bod PPhI o grwpiau agored i niwed hefyd yn cael eu cynnwys yn y broses benderfynu i gynrychioli'r effeithiau gwahaniaethol arnynt (73,103).

Ymateb wedi'i dargedu

Mae'n amlwg bod effeithiau negyddol COVID-19 yn effeithio fwyaf ar PPhI o grwpiau agored i niwed e.e. BAME, SEND, incwm isel a LHDT. Dylid defnyddio ymateb wedi'i dargedu i ganiatáu cyfle gwell i'r rhai sydd wedi bod fwyaf dan anfantais i adennill tir coll ac i osgoi canlyniadau negyddol yn y dyfodol (87,107,108). At ei gilydd, mae'r dystiolaeth yn dangos yr angen am wybodaeth wedi'i thargedu a chynllunio adferiad sy'n canolbwyntio ar anghenion is-grwpiau penodol o PPhI (103).

Dull amlasiantaeth

Mae'n amlwg bod angen dull amlasiantaeth i frwydro yn erbyn yr effaith negyddol ar PPhI (109) [INT1;2;8;9]. Bydd angen i hyn gynnwys rhannu data a chydweithio ar draws ystod eang o sefydliadau fel addysg, gofal iechyd a gwasanaethau troseddu ieuenctid (79). Bydd dull amlasiantaeth yn arfogi sefydliadau yn well i nodi plant sydd mewn perygl, gwella ymyriadau a diogelu, a mynd i'r afael ag unrhyw fylchau mewn gwybodaeth (47,64,79,92,110). Mae ymchwil yn dangos y gall partneriaeth gref rhwng sefydliadau a'r gymuned atal ystod o ymddygiadau sy'n gysylltiedig ag ACEs, megis trosedd, camddefnyddio sylweddau a thrais (110).

Gweler y prif adroddiad am enghreifftiau o arfer gorau cymhwysol.

Camau gweithredu yn y dyfodol

Mewn ymateb i'r effaith eang y mae'r pandemig a'i gyfyngiadau cysylltiedig wedi'i chael ar PPhI, gellid mabwysiadu ystod o gamau gweithredu yn y dyfodol a allai helpu i liniaru'r effeithiau negyddol a hyrwyddo cydnerthedd unigolion a chymunedau. Yn seiliedig ar y dystiolaeth yn yr adroddiad hwn, mae ystod o ystyriaethau polisi allweddol a'r camau nesaf a allai lywio strategaethau ar gyfer adfer a chefnogi PPhI wrth symud ymlaen yn cael eu cyflwyno isod:

1) **Ail-sefydlu cefnogaeth wyneb yn wyneb** ar gyfer PPhI a'u teuluoedd. Mae ysgolion a gwasanaethau plant yn hanfodol ar gyfer adnabod a chefnogi plant sydd mewn perygl o gael ACEs.

2) **Darparu hyfforddiant a hyfforddiant gloywi** ar nodi arwyddion cam-drin, adrodd am gamdriniaeth yn ddiogel a ble i gael gafael ar gymorth i staff sydd mewn cysylltiad rheolaidd â PPhI ar draws sectorau ac yn y gymuned. Mae hyfforddiant ac ymgyrchoedd ymwybyddiaeth Gwylwyr yn bwysig i gynyddu cydnabyddiaeth ac ymyrraeth ddiogel o ran PPhI sydd mewn perygl o niwed.

3) **Amddiffyn rhag anghydraddoldebau sy'n gwaethygu** trwy sicrhau bod mesurau cymorth yn cael eu cyfeirio'n deg at gymunedau a grwpiau yr effeithir arnynt fwyaf gan ddefnyddio egwyddorion cyffredinedd cyfrannol e.e. BAME, SEND, incwm isel, LHDT, NEET, gofalwyr ifanc, plant sy'n derbyn gofal, plant yn y system cyfiawnder ieuenctid, ceiswyr ffoaduriaid a lloches a'r rhai sydd ag anghenion iechyd meddyliol neu gorfforol sy'n bodoli eisoes.

4) **Sicrhau bod iechyd meddwl a llesiant yn ystyriaeth allweddol** ar gyfer penderfyniadau sy'n ymwneud â PPhI ac adferiad o COVID-19. Dylid ystyried iechyd meddwl ar lefel unigolyn, ysgol a chymuned er mwyn helpu i leddfu effeithiau negyddol hirdymor COVID-19.

5) **Buddsoddi mewn atal trais ac ACE**, gan gynnwys atal sylfaenol i atal trais ac ACEs cyn iddynt ddigwydd. Mae cyfleoedd addysg a chyflogaeth diogel ar gyfer PPhI yn ffactorau lliniarol allweddol mewn trais ac atal ACE ac maent yn cyfrannu at dorri'r cylch ACEs.

6) **Parhau i ddatblygu gwaith amlasiantaeth** i wella rhannu data ac arfer da, gan ganiatáu i sefydliadau baratoi'n well ar gyfer adnabod a chefnogi PPhI sy'n agored i niwed. Gall cydgynhyrchu dulliau, fframweithiau ac adnoddau ar sail amlasiantaeth wella'r gefnogaeth sydd ar gael i blant a phobl ifanc.

7) Dylai gwasanaethau sy'n gweithio gyda PPhI **ystyried datblygu cynllun wrth gefn** sy'n caniatáu gweithredu ar yr un raddfa (h.y. cyrraedd yr un nifer o PPhI agored i niwed a chynnig yr un lefel o gefnogaeth) ond ar gapasiti is (o ran staff ac adnoddau) wrth baratoi ar gyfer pandemigau neu drychinebau posibl yn y dyfodol. Dylid ystyried ail-leoli staff hanfodol yn y dyfodol, e.e. bydwragedd ac ymwelwyr iechyd, yn ofalus a'i osgoi os yn bosibl, gan fod tynnu staff hanfodol o wasanaethau plant wedi cael effaith niweidiol ar ddarparu cefnogaeth i PPhI.

8) **Cyfleu cyngor a gwybodaeth i PPhI mewn modd hygyrch** i sicrhau'r ddealltwriaeth orau o'r canllawiau a'r gefnogaeth sydd ar gael mewn perthynas â COVID-19. Bydd cynyddu dealltwriaeth PPhI yn helpu i leddfu teimladau o rwystredigaeth a gorbryder sy'n cyd-fynd â diffyg dealltwriaeth.

9) **Cynnwys PPhI yn weithredol** yn yr ymateb adferiad. Bydd cydgynhyrchu polisïau ac ymyriadau o fudd i weithwyr proffesiynol (o ran deall y grŵp targed yn well) a phlant (trwy roi cyfrif am eu barn a diwallu eu hanghenion).

10) **Parhau i gynnal, diweddaru, rhannu a chymhwyso ymchwil** ar effaith COVID-19 ar PPhI, yn enwedig mewn perthynas â'r hyn sy'n gweithio ar lefel gymunedol i gefnogi PPhI a theuluoedd, gan gynnwys y rhai sydd y tu allan i drothwyon presennol y gwasanaethau cymorth, a materion parhaus tymor hir a allai godi o ganlyniad i COVID-19. Bydd tynnu ar brofiadau a barn PPhI yn cyfoethogi'r ddealltwriaeth o effeithiau o'r fath.

Cyfeiriadau

1. Alcohol Change UK. Alcohol Change – drinking in the UK during lockdown [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 22]. Ar gael o: https://alcoholchange.org.uk/blog/2020/drinking-in-the-uk-during-lockdown-and-beyond

2. Bryant L, MacKintosh AM, Bauld L. An Exploration of the Impact of Non-Dependent Parental Drinking on Children. Natl Libr Med. 2020;55(1):121–7.

3. UNICEF. COVID-19: protecting children from violence and neglect in the home [Rhyngrwyd]. 2019 [cited 2020 Oct 22]. Ar gael o: https://www.unicef.org/media/68711/file/COVID-19-Protecting-children-from-violence-abuse-and-neglect-in-home-2020.pdf

4. Institute of Health Visiting. State of Health Visiting in England [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://ihv.org.uk/wp-content/uploads/2020/12/State-of-Health-Visiting-survey-2020-FINAL-VERSION-18.12.20.pdf

5. Finlay I, Gilmore I. Covid-19 and alcohol—a dangerous cocktail. BMJ [Rhyngrwyd]. 2020; Ar gael o: http://scholar.google.com/scholar_url?url=https%3A%2F%2Fwww.bmj.com%2Fcontent%2F369%2Fbmj.m1987.full&hl=en&sa=T&oi=ggp&ct=res&cd=0&d=3854704098179088518&ei=YjXjX5yoGMaOmgH886bYCw&scisig=AAGBfm2ann4x8hZJf2Hn_DoCDcgGQfTb_A&nossl=1&ws=639x606&at=Covid-19 and

6. Graham K, Bernards S, Laselett A, Gmel G, Kuntsche S, Wilsnack S, et al. Children, Parental Alcohol Consumption, and Intimate Partner Violence: A Multicountry Analysis by Perpetration Versus Victimization and Sex. J Interpers Violence [Rhyngrwyd]. 2018; Ar gael o: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0886260518804182

7. Fairness Respect Equality Dignity. GANGS AND YOUTH VIOLENCE – THE IMPACT OF THE COVID-19 PANDEMIC [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2021 Mar 22]. Ar gael o: https://www.fredcampaign.org/2020/10/27/gangs-and-youth-violence/

8. Cymorth i Fenywod Cymru. Time to Act on sustainability: state of the sector [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.welshwomensaid.org.uk/wp-content/uploads/2020/11/State-of-the-sector-2020-PDFdesign.pdf

9. Uned Atal Trais Cymru. Monthly violence monitoring report: Chwefror. 2021.

10. Richards L. Domestic abuse, stalking and harassment and honour based violence risk identification and assessment and management model [Rhyngrwyd]. 2014. Ar gael o: https://www.sdast.co.uk/uploads/1/2/1/9/121989165/dash-2009.pdf

11. Waksman RD, Blank D. The importance of domestic violence in times of covid-19 [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 22]. Ar gael o: https://cdn.publisher.gn1.link/residenciapediatrica.com.br/pdf/en_rp240920a03.pdf

12. Centre for Economic Performance. Changing patterns of domestic abuse during Covid-19 lockdown. 2020.

13. Bradbury-Jones C, Isham L. The pandemic paradox: The consequences of COVID-19 on domestic violence. J Clin Nurs. 2020;

14. Usher K, Bhullar N, Durkin J, Gyamfi N, Jackson D. Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. Int J Ment Health Nurs. 2020;

15. Uned Atal Trais Cymru. Monthly violence monitoring report: Medi. Cardiff; 2020.

16. Uned Atal Trais Cymru. Monthly violence monitoring report: Hydref. Cardiff; 2020.

17. Uned Atal Trais Cymru. Monthly violence monitoring report: Rhagfyr. 2020.

18. Condry R, Miles C, Brunton-Douglas T, Oladapo A. Experiences of Child and Adolescent to Parent Violence in the Covid-19 Pandemic [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 4]. Ar gael o: https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/final_report_capv_in_covid-19_aug20.pdf accessed

19. Equality and Human Rights Commission. How coronavirus has affected equality and human rights: Is Britain fairer? [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: Equality and Human Rights Commission [EHRC] – How coronavirus has affected equality and human rights 2020 (equalityhumanrights.com)

20. Newbury A, Barton ER, Snowdon LC, Hopkins JC. Understanding the Impact of COVID-19 on Violence and ACEs Experienced by Children and Young People in Wales (interim report) [Rhyngrwyd]. Cardiff; 2020. Ar gael o: https://www.violencepreventionwales.co.uk/cms-assets/research/Interim-Report-Understanding-the-Impact-of-COVID-19-on-Violence-and-ACEs-Experienced-by-Children-and-Young-People-in-Wales.pdf

21. Richardson H. "Toxic lockdown" sees huge rise in babies harmed or killed [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 22]. Ar gael o: https://www.bbc.co.uk/news/education-54827702

22. The Guardian. Abuse of babies is up by a fifth during Covid crisis, Ofsted says [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 20]. Ar gael o: https://www.theguardian.com/society/2020/nov/06/abuse-babies-up-fifth-covid-19-eight-died-ofsted

23. Sidpra J, Abomeli D, Hameed B, Baker J, Mankad K. Rise in the incidence of abusive head trauma during the COVID-19 pandemic [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2021 Feb 10]. Ar gael o: https://adc.bmj.com/content/archdischild/early/2020/06/30/archdischild-2020-319872.full.pdf

24. NSPCC. The impact of the coronavirus pandemic on child welfare: physical abuse [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 11]. Ar gael o: https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/2020/coronavirus-insight-briefing-physical-abuse

25. Senedd Cymru: Children young people and education committee. Response from Barnardo's Cymru: Inquiry into the impact of the Covid-19 outbreak on children and young people in Wales [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 30]. Ar gael o: https://business.senedd.wales/documents/s101687/CYPE COV 54 - Barnardos Cymru 13 May 2020 Published 03 June 2020.pdf

26. Bignardi G, Dalmaijer E, Anwyl-Irvine A, Smith T, Siugzdaite R, Uh S, et al. Longitudinal increases in childhood depression during the COVID-19 lockdown in a UK cohort. Arch Dis Child. 2020;

27. Llywodraeth Cymru. Research and analysis: chapter 7 Children and young people [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 16]. Ar gael o: https://www.gov.uk/government/publications/covid-19-mental-health-and-wellbeing-surveillance-report/7-children-and-young-people

28. Jansen D, Kosola S, Arevalo LC, De Matos MG, Boode K, Saxena S, et al. Child and adolescent health needs attention now, and in the aftermath of the COVID-19 pandemic. Int J Public Health. 2020;1–3.

29. Jiao WY, Wang LN, Liu J, Fang SF, Jiao FY, Pettoello-Mantovani M, et al. Behavioral and

emotional disorders in children during the COVID-19 epidemic. J Pediatr. 221:264.

30. Cooke J, Racine N, Madigan S. How to help your child cope with the transition back to school during COVID-19 [Rhyngrwyd]. 2020. [cited 2021 Jan 7]. Ar gael o: https://theconversation.com/how-to-help-your-child-cope-with-the-transition-back-to-school-during-covid-19-144530

31. Young Minds. Coronavirus: Impact on young people with mental health needs (survey 3) [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://youngminds.org.uk/media/4119/youngminds-survey-with-young-people-returning-to-school-coronavirus-report-autumn-report.pdf

32. Ofsted. COVID-19 series: briefing on schools, Hydref 2020 [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 18]. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/933490/COVID-19_series_briefing_on_schools_Hydref_2020.pdf

33. Prince's Trust. The prince's trust Tesco youth index 2021 [Rhyngrwyd]. 2021. Ar gael o: https://www.princes-trust.org.uk/about-the-trust/news-views/tesco-youth-index-2021

34. Crosby L, McCloud T, Hudson L, Nicholls D, De Stavola B, Fowler D, et al. Disruptions experienced by young people aged 16-24 during first months of the COVID-19 lockdown [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.ucl.ac.uk/child-health/sites/child-health/files/ppp-youcope-briefing-disruptions_2020-06-23.pdf

35. Young Minds. Coronavirus Impact on young people with mental health needs: survey 2 summer 2020 [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 4]. Ar gael o: https://youngminds.org.uk/media/3904/coronavirus-report-summer-2020-final.pdf

36. Barnardo's. In our own words: A report on how Covid-19 has affected the mental health of the young people we support [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.barnardos.org.uk/mental-health-covid19-in-our-own-words-report

37. Evidence Based Practice Unit. Coronavirus and children and young people's mental health [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.annafreud.org/media/12234/coronavirus-emerging-evidence-3-final.pdf?mc_cid=cdbb8d7349&mc_eid=5c564bba61

38. The Children's Society. The impact of COVID-19 on children and young people [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2021 Feb 24]. Ar gael o: https://www.childrenssociety.org.uk/sites/default/files/2021-01/the-impact-of-covid-19-on-children-and-young-people-briefing.pdf

39. Lally C. Impact of COVID-19 on different ethnic minority groups [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: https://post.parliament.uk/impact-of-covid-19-on-different-ethnic-minority-groups/?utm_source=POST&utm_campaign=3737139211-EMAIL_CAMPAIGN_2020_07_20_04_41_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_5928a699a4-3737139211-103748041&mc_cid=3737139211&mc_eid=0af285b

40. LGBT Youth. How COVID-19 is affecting LGBTQIA+ young people living in Scotland [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 18]. Ar gael o: https://lgbtyouth.org.uk/news/2020/how-covid-19-is-affecting-lgbtqiaplus-young-people-living-in-scotland/

41. Just Like Us. Black LGBT+ young people's mental health particularly impacted by pandemic [Rhyngrwyd]. 2021 [cited 2021 Feb 16]. Ar gael o: https://www.justlikeus.org/single-post/black-lgbt-young-people-s-mental-health-particularly-impacted-by-pandemic

42. Blake-Holmes K. Understanding the needs of young carers in the context of the covid-19 global pandemic [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.caringtogether.org/wp-

content/uploads/2020/06/UEA-young-carer-CRCF-COVID-19-final-findings-v1.0.pdf

43. Mental Health Foundation. Impacts of lockdown on the mental health of children and young people [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 4]. Ar gael o: Impacts of lockdown on the mental health of children and young people %7C Mental Health Foundation

44. MCR Pathways. MCR Pathways Lockdown Survey: Listening To The Voices Of Our Young People2020 [Rhyngrwyd]. Ar gael o: https://mcrpathways.org/mcr-pathways-lockdown-survey-listening-to-the-voices-of-our-young-people/

45. Ambitious about Autism. Coronavirus and lockdown: The impact on autistic children and young people [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.ambitiousaboutautism.org.uk/sites/default/files/reports/files/Coronavirus-and-lockdown-report-2021.pdf

46. The British Psychological Society. Meeting the psychological needs of children in shielding families [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.bps.org.uk/coronavirus-resources/professional/needs-children-shielding

47. Interpol. Threats and Trends Child Sexual Exploitation and Abuse: COVID-19 impact. 2020.

48. NSPCC. The impact of the coronavirus pandemic on child welfare: online abuse [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 11]. Ar gael o: https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/2020/coronavirus-insight-briefing-online-abuse

49. National Crime Agency. Law enforcement in coronavirus online safety push as National Crime Agency reveals 300,000 in UK pose sexual threat to children [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2021 Jan 11]. Ar gael o: https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/news/onlinesafetyathome

50. Internet Watch Foundation. Millions of attempts to access child sexual abuse online during lockdown. [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: Millions of attempts to access child sexual abuse online during lockdown %7C Internet Watch Foundation (iwf.org.uk

51. NSPCC. The impact of the coronavirus pandemic on child welfare: sexual abuse [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 22]. Ar gael o: https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/2020/coronavirus-insight-briefing-sexual-abuse

52. NSPCC. The impact of the coronavirus pandemic on child welfare: online sexual abuse [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 11]. Ar gael o: https://learning.nspcc.org.uk/research-resources/2020/coronavirus-insight-briefing-sexual-abuse

53. Butler N, Quigg Z, Bellis MA. Cycles of violence in England and Wales: the contribution of childhood abuse to risk of violence revictimisation in adulthood. BMC Med [Rhyngrwyd]. 2020;18(1):1–13. Ar gael o: https://bmcmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12916-020-01788-3 accessed

54. Children's Commissioner. Still not safe [Rhyngrwyd]. 2021. Ar gael o: https://www.childrenscommissioner.gov.uk/wp-content/uploads/2021/02/cco-still-not-safe.pdf

55. UK Youth. The impact of COVID-19 on young people & the youth sector [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: https://www.ukyouth.org/wp-content/uploads/2020/04/UK-Youth-Covid-19-Impact-Report-External-Final-08.04.20.pdf

56. Crest. Project: Drivers of Serious Violence: Vulnerability [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 18]. Ar gael o: https://www.crestadvisory.com/post/drivers-of-serious-violence-vulnerability

57. Uned Atal Trais Cymru. Monthly violence monitoring report: July. Cardiff; 2020.

58. Naseer MS. COVID 19: Incubator for Online Extremism [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 30]. Ar gael o: https://www.researchgate.net/profile/Shahuneeza_Naseer/publication/342170161_COVID-19_Incubator_for_Online_Extremism/links/5ee71302458515814a5e9afd/COVID-19-Incubator-for-Online-Extremism.pdf

59. Avis W. The COVID-19 Pandemic and Response on Violent Extremist Recruitment and Radicalisation. 2020.

60. Cellini N, Canale N, Mioni G, Costa S. Changes in sleep pattern, sense of time and digital media use during COVID-19 lockdown in Italy. Jounral Sleep Res. 2020;e13074.

61. Koeze E, Popper N. The virus changed the way we internet [Rhyngrwyd]. [cited 2020 Dec 18]. Ar gael o: https://www.nytimes.com/interactive/2020/04/07/technology/coronavirus-internet-use.html

62. National Youth Agency. Out of Sight: Vulnerable Young People - COVID-19 Response. https://nya.org.uk/wp-content/uploads/2020/04/Out-of-Sight-COVID-19-report-Web-version.pdf; 2020.

63. NSPCC. Criminal Exploitation and Gangs [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/gangs-criminal-exploitation/

64. Daniels H, Thompson I, Porter J, Tawell A, Emery H. School exclusion risks after COVID-19. Department of Education [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: http://www.education.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2019/11/Daniels-et-al.-2020_School-Exclusion-Risks-after-COVID-19.pdf

65. Green L, Morgan L, Azam S, Evans L, Parry-Williams L, Petchey L, et al. A Health Impact Assessment of the 'Staying at Home and Social Distancing Policy' in Wales in response to the COVID-19 pandemic. Main Report [Rhyngrwyd]. Cardiff; 2020. Ar gael o: https://whiasu.publichealthnetwork.cymru/en/news/health-impact-assessment-staying-home-and-social-distancing-policy-wales-response-covid-19-pandemic-executive-summary/

66. Joseph Rountree Foundation. Briefing: Poverty in Wales 2020 [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/jrf/poverty_in_wales_2020_0.pdf

67. Champs Public Health Collaborative PHI and LJM. Direct and indirect impacts of COVID-19 on health and wellbeing: Rapid Evidence Review [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.ljmu.ac.uk/~/media/phi-reports/2020-07-direct-and-indirect-impacts-of-covid19-on-health-and-wellbeing.pdf

68. Women's Budget Group. Mothers on the lowest incomes are nine times more at risk of losing their job due to school closures in the UK [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2021 Jan 18]. Ar gael o: https://wbg.org.uk/media/press-releases/mothers-on-the-lowest-incomes-are-eight-times-more-at-risk-of-losing-their-job-due-to-school-closures-in-the-uk/

69. Brewer M, Patrick R. Pandemic Pressures: Why families on a low income are spending more during Covid-19. 2020.

70. Crutchfield R, Wadsworth T. Poverty and violence. Int Handb violence Res [Rhyngrwyd]. 2003;67–82. Ar gael o: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-0-306-48039-3_4

71. Mok PL, Antonsen S, Pedersen CB, Carr MJ, Kapur N, Nazroo J, et al. Family income inequalities and trajectories through childhood and self-harm and violence in young adults: a population-based, nested case-control study. Lancet Public Heal. 2018;3(10):e498–507.

72. De Cao E, Sanders M. The potential impact of the COVID-19 on child abuse and neglect: The

role of childcare and unemployment. VoxEU. 2020;

73. Parliament Assembly. Upholding human rights in times of crisis and pandemics: gender, equality and non-discrimination [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: http://www.assembly.coe.int/LifeRay/EGA/Pdf/TextesProvisoires/2020/20200710-COVID19Stienen-EN.pdf

74. Runnymede Trust. Over-Exposed and Under-Protected: The Devastating Impact of COVID-19 on Black and Minority Ethnic Communities in Great Britain [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.runnymedetrust.org/uploads/Runnymede Covid19 Survey report v2.pdf

75. Bath Spa University. NATIONAL SENCO WORKFORCE SURVEY 2020 [Rhyngrwyd]. 2021. Ar gael o: https://scanmail.trustwave.com/?c=261&d=84GU4KGUz8QCdb7A2UJaGLnxjANm1Fgc0Uj0-bIVMQ&u=https%3A%2F%2Fwww.bathspa.ac.uk%2Fmedia%2Fbathspaacuk%2Fprojects%2F15432-National-SENCO-Workforce-Survey-2020-PAGES.pdf

76. Scottish Government. Impact Assessment: The closure and reopening of schools as part of the COVID-19 recovery process in Scotland [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/impact-assessment/2020/08/impact-assessment-closure-reopening-schools-part-covid-19-recovery-process-scotland_version-22/documents/impact-assessment-closure-reopening-schools-part-covid-

77. Equality and Human Rights Commission. Children’s rights in Great Britain. 2020.

78. Webster R. Childhood Criminal Exploitation And School Exclusions [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 2]. Ar gael o: https://www.russellwebster.com/cce-school-exclusions/?utm_source=ReviveOldPost&utm_medium=social&utm_campaign

79. Tawell A, Emery H, Daniels H, Thompson I, Porter J. Seeking a balance: Conversations with policy makers and influencers about intervening upstream to prevent school exclusions in the context of Covid-19 and beyond [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: http://www.education.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2020/10/Seeking-a-balance_Oct-2020_Final.pdf

80. Centre for disease control and prevention. Risk Factors for Perpetration. 2020.

81. Uned Atal Trais Cymru. Serious Youth Violence in South Wales: Strategic Needs Assessment Highlighting report [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.violencepreventionwales.co.uk/cms-assets/research/FINAL_Strategic-needs-assessment-highlight-report-compressed.pdf

82. Street Games. The experience of the coronavirus lockdown in low-income areas of England and Wales [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: https://www.streetgames.org/Handlers/Download.ashx?IDMF=14c38379-43e2-40ca-856e-fc97e8c6f070

83. BBC News. Generation covid hit hard by the pandemic, research reveals [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: https://www.bbc.co.uk/news/uk-54662485

84. Senedd. Coronavirus: youth unemployment [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 30]. Ar gael o: https://seneddresearch.blog/2020/10/13/coronavirus-youth-unemployment/

85. UK Parliament. Unequal impact? Coronavirus and the gendered economic impact: Young people [Rhyngrwyd]. 2021 [cited 2021 Feb 16]. Ar gael o: https://publications.parliament.uk/pa/cm5801/cmselect/cmwomeq/385/38507.htm#_idText

Anchor043

86. Department of Education. State of the nation 2020: children and young people's wellbeing [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/925329/State_of_the_nation_2020_children_and_young_people_s_wellbeing.pdf

87. O.E.C.D. Youth and COVID-19: Response, recovery and resilience [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 30]. Ar gael o: http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/youth-and-covid-19-response-recovery-and-resilience-c40e61c6/

88. UK Parliament. Impact of COVID-19 on different ethnic minority groups [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 3]. Ar gael o: https://post.parliament.uk/impact-of-covid-19-on-different-ethnic-minority-groups/?utm_source=POST&utm_campaign=3737139211-EMAIL_CAMPAIGN_2020_07_20_04_41_COPY_01&utm_medium=email&utm_term=0_5928a699a4-3737139211-103748041&mc_cid=3737139211&mc_eid=0af285b

89. Women's Budget Group. Crises collide: women and Covid- examining gender and other equality issues during the coronavirus outbreak [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Jan 7]. Ar gael o: https://wbg.org.uk/analysis/reports/crises-collide-women-and-covid-19/

90. Baginsky M, Manthorpe J. The impact of COVID-19 on Children's Social Care in England. Child Abuse Negl [Rhyngrwyd]. 2020;104739. Ar gael o: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S014521342030394X

91. Conti G, Dow A. The impacts of COVID-19 on Health Visiting in England [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10106430/8/Conti_Dow_The impacts of COVID-19 on Health Visiting in England 250920.pdf

92. O.E.C.D. Combatting COVID-19's effect on children [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Oct 30]. Ar gael o: https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/combatting-covid-19-s-effect-on-children-2e1f3b2f/

93. Children & Young People Now. HEALTH VISITORS AND SCHOOL NURSES "SHOULD NOT BE REDEPLOYED TO FIGHT COVID-19." 2020.

94. Chowdry H, Fitzsimons P. No Title [Rhyngrwyd]. 2016 [cited 2020 Dec 29]. Ar gael o: https://www.eif.org.uk/report/the-cost-of-late-intervention-eif-analysis-2016

95. O'connor R, Waddell S. Preventing gang involvement and youth violence [Rhyngrwyd]. 2020. Ar gael o: https://www.eif.org.uk/files/pdf/gyv-commissioning-mentoring-programmes.pdf

96. Wilke NG, Howard AH, Pop D. Data-informed recommendations for services providers working with vulnerable children and families during the COVID-19 pandemic. Chil Abus Negl [Rhyngrwyd]. 2020;110:104642. Ar gael o: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0145213420302970?dgcid=raven_sd_via_email

97. Nuttfield Foundation. Protecting young children at risk of abuse and neglect. 2021.

98. Children in Wales. Children in Wales Members' Survey on Covid-19 – The Results Summary Report [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 29]. Ar gael o: https://www.childreninwales.org.uk/news/news-archive/children-wales-members-survey-covid-19-results-summary-report/

99. Crawley E, Loades M, Feder G, Logan S, Redwood S, Macleod J. Wider collateral damage to children in the UK because of the social distancing measures designed to reduce the impact

of COVID-19 in adults. BMJ Paediatr Open. 4(1).

100. Barnardo's and Action for Children. Lessons from lockdown [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 2]. Ar gael o: http://www.barnardos.org.uk/sites/default/files/uploads/lessons-from-lockdown-supporting-vulnerable-children-young-people-returning-school-learning-english.pdf

101. Social care institute for excellence. Safeguarding children and families during the COVID-19 crisis [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 4]. Ar gael o: Safeguarding children and families during the COVID-19 crisis (scie.org.uk)

102. Edge Hill University. Children's Information about coronavirus (COVID-19) [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 29]. Ar gael o: https://www.edgehill.ac.uk/health/research/children-and-covid19/

103. Scottish Government. Coronavirus (COVID-19): impact on children, young people and families - evidence summary Medi 2020 [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Dec 16]. Ar gael o: https://www.gov.scot/publications/report-covid-19-children-young-people-families-Medi-2020-evidence-summary/

104. Rathbone A, Pallan-Jhalli S, Clay H, Codner R, Bourne T, Gregory S, et al. A toolkit for co-production with young people for use by Wolverhampton service providers, commissioners and schools. [Rhyngrwyd]. Wolverhampton; Ar gael o: https://www.boingboing.org.uk/wp-content/uploads/2018/11/All-together-now-a-toolkit-for-co-production-with-young-people.pdf

105. Levin DT, Morton J, O'Reilly M. Child safety, protection, and safeguarding in the time of COVID-19 in Great Britain: Proposing a conceptual framework. Chil Abus Negl. 2020;110.

106. City & Guilds and WJEC. What is "Voice, choice and control"? [Rhyngrwyd]. 2019 [cited 2021 Jan 13]. Ar gael o: http://resource.download.wjec.co.uk.s3.amazonaws.com/vtc/2018-19/HSC18-19_2-2/_multi-lang/unit03/2-the-meaning-of-the-terms-co-production-and-voice-choice-and-control.html

107. Child Poverty Action Group. The cost of learning during lockdown: family experiences of school closures [Rhyngrwyd]. 2020 [cited 2020 Nov 16]. Ar gael o: https://cpag.org.uk/sites/default/files/files/Cost-of-Learning-in-Lockdown-Exec-Summary-UK.pdf

108. Katz A, El Asam A. Refuge and risk: life online for vulnerable young people [Rhyngrwyd]. 2021. Ar gael o: Internet-Matters-Refuge-And-Risk-Report.pdf

109. University of Nottingham. Briefing: Policing County Lines: Impact of COVID-19 [Rhyngrwyd]. 2021. Ar gael o: https://www.nottingham.ac.uk/research/beacons-of-excellence/rights-lab/resources/reports-and-briefings/2021/february/briefing-policing-county-lines-during-covid-19.pdf

110. Di Lemma L, Davies A, Ford K, Hughes K, Homolova L, Grey B, et al. Responding to Adverse Childhood Experiences: An evidence review of interventions to prevent and address adversity across the life course [Rhyngrwyd]. 2019. Ar gael o: https://research.bangor.ac.uk/portal/files/23440237/RespondingToACEs_PHW2019_english.pdf